

תוכן עניינים

1.....	מבוא.....
	חלק ראשון: השוני בנקודת המוצא בין ן הדין הישראלי לבין ההלכה היהודית
2.....	הדין הישראלי.....
4.....	ההלכה.....
	חלק שני: חוק זכויות החולה הנוטה למות
7.....	האם יש מקום להסדיר את סוגיית "המתת חסד" באמצעות חקיקה.....
8.....	ההוראות העיקריות של חוק החולה הנוטה למות
11.....	חלק שלישי: בדיקת מקרים שונים.....
11.....	אי חיבור למכונת הנשמה
12.....	ניתוק ממכונת הנשמה.....
13.....	הפסקת האכלה באופן מלאכותי.....
15.....	סיכום.....

מבוא

ההתפתחות המדעית וחידושי הרפואה מאפשרים להאריך את חיי האדם באמצעים מלאכותיים שונים. הארכת החיים בצורה מלאכותית מעוררת קשיים, שכן לא תמיד היא משפרת את איכות החיים, ולעתים היא אף גורמת לסבל פיסי, נפשי ושכלי לאדם. בנסיבות אלה עולה השאלה, האם בכל מקרה יש הצדקה להשתמש בידע ובטכנולוגיה הקיימים, על מנת להוסיף מספר שבועות, ימים או שעות לחיי החולה? מנגד עולות שאלות כגון האם יש מקום לסייע לאדם הרוצה למות, כאשר בשל מוגבלותו, הוא מבקש מגורם חיצוני לעזור לו בכך? האם סירוב לבקשה כזו מהווה פגיעה בחירותו של האדם, או האם במקרה שבו האדם נמצא במצב של "גסיסה", יש לנקוט בגישה פטרנליסטית ולקבוע כי גורם חיצוני יודע טוב יותר מהאדם עצמו מה טוב לו. שאלה מרכזית בדיון זה הינה השאלה האם "קדושת החיים" היא ערך עליון, ולכן יש לפסול בכל מצב "המתת חסד" שמטרתה לגאול אדם מייסוריו, או האם ניתן להכיר במקרים המצדיקים ביצוע "מוות מתוך רחמים", תוך מתן ביטוי לאוטונומיה של הפרט.¹ קשיים אחרים בסוגיה זו מתעוררים בשל העובדה כי בניגוד לעבר, בו נמצא החולה הנוטה למות בביתו בחיק משפחתו, הרי כיום בדר"כ שוהה החולה הסופני בבתי-חולים או במוסדות מטפלים אחרים. בנסיבות אלה כש"החולה הסופני" "מופקע" מידי משפחתו, מתעוררת השאלה, מי רשאי ומוסמך לקבל את ההחלטה הגורלית בדבר תוחלת החיים, קיצורם או הימנעות מהארכתם.² קושי נוסף העולה מההארכה המלאכותית של חיי האדם נובע מהמשאבים המוגבלים של החברה. משאבים מוגבלים אלה מעוררים את השאלה, האם לא יעיל יותר להשתמש במשאבים המשמשים להארכה מלאכותית של חיי אדם ללא שיפור באיכות חייו, למטרות אחרות.³ על קושי זה עמד השופט טלגס בפרשת צדוק כאשר קבע: "...בצד השיקולים ההומאניים האידיאולוגיים פועלים כוחות כלכליים בעלי עוצמה אדירה: משאביה של החברה מצומצמים, ואם הם מנוצלים לטובת חולים כאלה, שהטיפול בהם ממושך ויקר, הם נגרעים מציבור גדול של חולים "בריאים", שניתן להעניק להם חיים משמעותיים. סיבה זו, לכאורה, עשויה לגרום לכך שהכף תיטה לאותם סיכונים שנזכרו, ומה שמתחיל כ"המתת חסד" עשוי להיגמר ב"כפיית מיתת חסד".⁴

עבודה מצומצמת זו אינה מתיימרת להקיף את שלל הסוגיות של "המתת חסד" של חולה הנוטה למות, אלא להתרכז בגישת ההלכה ובגישת הדין הישראלי להיבט מצומצם אחד של הסוגיה, והוא המקרה בו חולה סופני המודע לחומרת מצבו, ולכך שסופו הבלתי נמנע הוא מוות שיגיע לאחר תקופה של כאב וייסורים, מבקש מהרופא בעצמו, או באמצעות מי מטעמו, לסיים את חייו. השאלה העולה במקרה כזה היא, האם על הרופא להיענות לבקשתו? העבודה תנסה לבחון עד כמה קיימת השקה בין גישת ההלכה לגישת הדין הישראלי בסוגיה זו, תוך התייחסות לעובדה כי לכל אחת מתורות המשפט הנ"ל נקודת מוצא שונה ביחס לסוגיה של "המתת חסד".⁵

¹ ד"ר אברהם שטיינברג "רצח מתוך רחמים - לאור ההלכה" מכון שלזינגר לחקר הרפואה עפ"י התורה ליד המרכז הרפואי שערי צדק (ע"ר) פורסם באתר האינטרנט בכתובת <http://www.medethics.org.il/website/index.php/he/research/2012-02-29-11-36-06/2012-03-05-10-08-21/91-2012-03-05-10-02-46/508-2012-03-14-07-46-60>

² אנציקלופדיה הלכתית רפואית ליקט ערך והעיר: פרופ' אברהם שטיינברג כרך ו', ירושלים תשנ"ו 1996 פורסם באתר האינטרנט בכתובת <http://www.daat.ac.il/daat/refua/encyc/note.htm> כניסה אחרונה 19.10.18 וכן ראה פס"ד שפר ע"א 506/88 יעל שפר, קטינה, באמצעות אמה ואפוטרופסית הטבעית, טלילה שפר נ' מדינת ישראל, מח(1) 087 (1993) (להלן: פרשת שפר) סע' 28 לפסה"ד של השופט אלון

³ פרופ' אברהם שטיינברג "החולה הסופני" הכינוס הבינלאומי השני לאתיקה והלכה אסופת מאמרים עמ' 658
⁴ ה"פ (מחוזי תל אביב-יפו) 759/92 מרים צדוק נ' בית האלה בע"מ, תשנב(2) 485, 501 (1992)

⁵ פרשת שפר הע"ש 2 לעיל סע' 57 לפסה"ד של השופט אלון

היחס בין שני מקורות משפטיים אלה: הדין הישראלי וההלכה היהודית בא לידי ביטוי בחוק המסדיר את סוגית החולה הגוסס הוא חוק החולה הנוטה למות⁶ (להלן: החוק הנ"ל). סעיף 1 לחוק הנ"ל, הנושא את הכותרת "מטרה" קובע כי: "(א) חוק זה בא להסדיר את הטיפול הרפואי בחולה הנוטה למות תוך איזון ראוי בין ערך קדושת החיים, לבין ערך אוטונומיית הרצון של האדם והחשיבות של איכות החיים. (ב) חוק זה מבוסס על ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ועל עקרונות יסוד בתחום המוסר, האתיקה והדת".

מעטים הם החוקים בהם נזכרים במפורש, ובכפיפה אחת עקרונות של מוסר, אתיקה ודת. "המחוקק ביקש לשקול את כל אלו, ולמצוא איזון ראוי – זהיר, רגיש ועדין – בין ערך קדושת החיים לבין הערך של אוטונומיית הרצון של האדם והחשיבות של איכות החיים".⁷ גם ועדת שטיינברג⁸ קבעה כי הקושי בהסדרת הסוגיה קיים בשל הצורך לאזן בין האוטונומיה של החולה, שהינו עקרון יסוד בדמוקרטיה הליברלית המודרנית לבין עקרון קדושת החיים, שהינו עקרון יסוד בהלכה. בשל צורך באיזון זה קבעה הוועדה שלא ניתן יהיה להעתיק לחוק הישראלי הסדרים שכבר יושמו במדינות ליברליות מערביות אחרות.⁹

נקודת המוצא של החוק הישראלי ושל ההלכה בכל הקשור לטיפול הרפואי בחולה הסופני שונה, והעבודה תפתח בעמידה על השוני הנ"ל. לאחר מכן תנסה העבודה ללמוד האם חוק החולה הנוטה למות אכן הצליח, לאזן בין שתי שיטות משפט היוצאות מנקודת מוצא שונה. לצורך כך אדון בחלק השני בהוראות העיקריות של החוק הנ"ל, תוך בדיקה האם הוראות אלה מתיישבות עם ההלכה. החלק השלישי של העבודה יעסוק בניתוח שלושה מצבים שהועלו בפסיקה, תוך נסיון לבחון האם ההלכה שיצאה מידי ביהמ"ש תואמת גם את עקרונות ההלכה היהודית.

חלק ראשון: השוני בנקודת המוצא בין הדין הישראלי לבין ההלכה היהודית

הדין הישראלי

בכל הקשור לטיפול רפואי מבוסס הדין הישראלי על שתי דוקטרינות: הראשונה "האוטונומיה של החולה" והשנייה, דוקטרינה הנגזרת ממנה של "ההסכמה מדעת". ביחס לאוטונומיה של החולה קבעה הפסיקה כי "...לכל אדם זכות יסודית לאוטונומיה. זכות זו הוגדרה כזכותו של כל פרט להחליט על מעשיו ומאוויו בהתאם לבחירותיו, ולפעול בהתאם לבחירות אלה... זכותו זו של אדם לעצב את חייו ואת גורלו חובקת את כל ההיבטים המרכזיים של חייו – היכן יחיה; במה יעסוק; עם מי יחיה; במה יאמין. היא מרכזית להווייתו של כל פרט ופרט בחברה".¹⁰

הדוקטרינה של אוטונומיה החולה מעוגנת בחוק זכויות החולה¹¹ בסעי' 13(א) שבו הקובע כי "לא יינתן טיפול רפואי למטופל אלא אם כן נתן לכך המטופל הסכמה מדעת לפי הוראות פרק זה".

⁶ חוק החולה הנוטה למות, תשס"ו-2005 פורסם ס"ח תשס"ו מס' 2039 מיום 15.12.2005 עמ' 58
⁷ ה"פ (כתבי טענות תל אביב-יפו) 14-11-16813 פלוגי נ' היועץ המשפטי לממשלה - ב"כ עו"ד לילך דיין (פורסם בבנו, 16.11.2014) סע' 4 לכתב הטענות

⁸ ועדה שהוקמה לצורך הגדרת זכויותיו של החולה הנוטה למות, ואשר על סמך ממצאה נחקק החוק הנ"ל

⁹ דניאל סינקלר "האוטונומיה של החולה ויהדות ודמוקרטיה בחוק החולה הנוטה למות", המשפט כא 221, 222(התשע"ו)

¹⁰ ע"א 2781/93 מיאסה עלי דעקה נ' בית החולים "כרמל" חיפה, נג' (4) 526 (1999) סע' 15 לפסה"ד של השופט אור

¹¹ חוק זכויות החולה, תשנ"ו-1996 פורסם ס"ח תשנ"ו מס' 1591 מיום 12.5.1996 עמ' 327